

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2022.3.4>
УДК 821.161.2

Володимир Даниленко

Київський національний університет культури і мистецтв
вул. Євгена Коновальця, 36, м. Київ, 01601, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-8646-0504>
danylenko-v@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ЛІДЕРА, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗРАДИ ТА ГОТОВНОСТІ НАРОДУ ДО БОРОТЬБИ ЗА СВОЮ СВОБОДУ В КАЗКАХ ІВАНА ЛИПИ

Актуальність дослідження зумовлена інтересом до творчості Івана Липи, який пробувала бурхлива динаміка націотворчих процесів українського суспільства, коли активно відбувається переосмислення української історії та культури. Попри активізацію досліджень доробку письменника казкова творчість лишилася на маргінесі уваги, проте вона становить дослідницький інтерес у контексті проблеми ідеології в казкових текстах, яка в статті розглядається крізь призму постколоніальних студій. Предметом цього дослідження є антиколоніальні елементи поетики «Казок про волю» Івана Липи. Методологія аналізу ґрунтується на теоретичних засадах постколоніальної критики, зокрема на ідеях Е. Саїда, Г. Ч. Співак, Е. М. Томпсон, С. Павличко, М. Рябчука, Т. Гундорової, Я. Поліщука, О. Юрчук, які допомагають розглянути «Казки про волю» Івана Липи як банк постколоніальних технологій для окупованої України. Метою цього дослідження є деконструкція імперських нарративів у філософських казках І. Липи і виявлення технологій і практик для звільнення України від колоніальної залежності.

У результаті проведеного аналізу зроблено висновок, що, дистанціюючись від конкретних історичних епох, письменник переносить проблеми українського суспільства в казковий простір. Це допомагає йому подивитися на українські перспективи поза часом, із позицій вічності. У казковому просторі автор вирішує давні історичні проблеми України, пов'язані з втратою незалежності: відсутність сильних лідерів, національна зрада, неготовність народу до боротьби, деморалізація суспільства, зневіра у власних силах, виховання на фальшивій історії, нав'язаній метрополією. Розгляд казок під кутом зору постколоніалізму дає можливість знайти у творчості автора завуальовані алегорії і приховані інтенції, у яких письменник показує, яким чином Україна має звільнитися від колоніальної залежності. Важливим чинником цього, на думку Івана Липи, є повернення історичної пам'яті. Перспективою дослідження є постколоніальний аналіз творчості Івана Липи як ідейно-художньої цілісності.

Ключові слова: колоніалізм; постколоніальна критика; метрополія; колонія; колоніальна залежність; міф; алегорія; казка; інтерпретація; національна зрада; лідер; периферійне явище літератури.

Іван Липа — унікальна й недооцінена постать в українській літературі. Міністр віросповідань та охорони здоров'я в уряді УНР, співзасновник таємного товариства «Братство тарасівців», члени якого на могилі Тараса Шевченка поклялися визволити український народ із колоніального ярма Російської імперії, український комісар Одеси, організатор видавництва «Одеська літературна спілка», засновник видавництва «Народний Стяг», редактор альманаху «Багаття», засновник української благодійної організації «Блакитний Хрест», співробітник Літературно-наукового вісника. Така різнопланова діяльність Івана Липи затінує літературну спадщину письменника, оскільки його більше сприймали як політика й урядовця УНР, хоча Іван Липа — автор віршів, поетичних перекладів, оповідань, повістей, притч і казок.

Відтак актуальність теми зумовлена загостреним інтересом до постколоніального прочитання української літератури на тлі російсько-української

війни, адже в літературі завжди намагалися знайти щось, що виходить за той час, у якому вона писалась, вишукуючи відповіді на питання, які хвилюють сучасників. У цьому сенсі творчість Івана Липи становить недосліджену проблему, оскільки з постколоніальних позицій у попередніх дослідженнях творчість письменника не розглядалася.

Про життя, політичну, громадську діяльність і творчість Івана Липи Ігор Стамбол написав дисертацію «Іван Львович Липа в українському національному русі (кінець XIX — початок 20-х років XX ст.)» (2016), Олена Шестель — дисертацію «Художнє зображення національного характеру у творчості Івана Липи» (2009), Лідія Глиняна — статтю «Алегорична проза І. Липи: параметри духовності» (2003), є біографічно-бібліографічні статті у Вікіпедії та Енциклопедії Сучасної України (2016).

У контексті ж постколоніальних студій недослідженим залишається національний спротив

загарбникам у творчості Івана Липи, тому метою статті є дослідження проблеми національного лідера і сценаріїв звільнення від колоніальної залежності в «Казках про волю», де сконцентровані ідеї національно-визвольної боротьби українського народу проти окупантів.

У ХХ столітті в Україні обійшли увагою творчість Івана Липи. У статті на його смерть учений, політичний, громадський і церковний діяч Іван Огієнко назвав Липу «письменником та громадським діячем», але не дав оцінки його творчості (1998, с. 124–134). Інший сучасник письменника Ілько Гаврилюк у спогадах про письменника згадував лише два його твори — вірш «Суд визволеного краю» і повість «Нові хрести», а вся оцінка творчості Івана Липи зводилася до двох лаконічних емоційних зауважень: вірш на нього «зробив колосальне вражіння» (1926, с. 4), а про повість — йому «цей твір сподобався» (1926, с. 15). Варто зауважити, Ілько Гаврилюк був людиною літератури, автором поетичних і прозових видань, професором Коломийської гімназії.

Українські літературознавці радянського періоду творчість Івана Липи не досліджували зі зрозумілих причин: його вважали «українським буржуазним націоналістом». А літературознавці української діаспори ставилися до нього, як до державного діяча другого ешелону в уряді УНР. Та й для самого Івана Липи літературна творчість була коротким епізодом у житті. Він більше позиціонував себе урядовцем УНР, громадським і політичним діячем, таким його сприймало й українське суспільство, тому твори письменника погано вписані і в історію української літератури, і в масову свідомість. Перший його твір — легенда «Сім братів» — було опубліковано 1899 року в журналі «Літературно-науковий вісник». Наступні публікації з'явилися теж у цьому журналі: рецензія на книжку Марії Загірньої «Страшний ворог» (1900), легенда «Живі свідки» (1903), містичне оповідання «Туман» (1904), притча «Так минали століття» (1905). У 1917 році одна за одною вийшли друком казки «Хапко і Давець», «Дідова правда», «Юрасів Сад», «Чайка-Небога». У 1922 році він опублікував спогади «Тарасовці», у 1925 — нарис про військового і державного діяча Михайла Білінського, у 1928 — уривок зі щоденника «Як я пішов у революцію». У 1929 році у львівському часописі «Світ дитини» вийшла добірка казок письменника «Тихе слово», передрукована 1998 року у відродженому часописі з цією ж назвою. У 2002 році в Ніжині вийшло друком епістолярне видання «Листи до Михайла Коцюбинського» (упорядкування та коментарі — Володимира Мазного), у якому були опубліковані листи Івана Липи до Михайла Коцюбинського. 2018 року львівське видавництво «Апріорі» видрукувало найповніше на цей момент видання творів Івана Липи «Війна, смерть і любов», до якого увійшла вся літературна, епістолярна і мемуарна спадщина Івана Липи. Тобто інтерес до творчості

Івана Липи в Україні з'явився вже за незалежності, на початку ХХІ століття.

Кожна національна література проходить процес, у якому її центральні явища з часом зміщуються до периферії, а маргінальні опиняються в її епіцентрі. Це залежить від змін, які відбуваються в житті суспільства. Так трапилось і з українською літературою ХХ століття, коли після здобуття незалежності розсипався канон радянської класики, а замість нього з периферії були повернуті письменники, заборонені або ігноровані офіційним літературознавством. У радянську епоху під забороною опинилася творчість Івана Багряного, Миколи Куліша, Валер'яна Підмогильного, Уласа Самчука, Миколи Хвильового й багатьох інших письменників, які згодом стали магістральними явищами літератури. І якщо в Україні процес зміщення найпомітніших авторів до периферії відбувся через деколонізацію історії літератури, то, наприклад, у Польщі таке магістральне явище польської літератури, як Адам Міцкевич, після вступу Польщі до Євросоюзу почало непомітно дрейфувати до периферії, а в епіцентрі національної літератури все більше набувала ваги постать Ципріяна Норвіда, що прожив життя в Дрездені, Венеції, Флоренції, Римі, Берліні, Брюсселі, Парижі. І цей громадянин Європи відповідає духу сучасної Польщі більше, ніж виходець із Кресів Адам Міцкевич.

Аналогічний процес руху відбувається і з постаттю Івана Липи, чия творчість відповідає потужному деколонізаційному рухові, який переживає сучасне українське суспільство.

Інтерес до творчості Івана Липи пробудила бурхлива динаміка націотворчих процесів українського суспільства, коли активно відбувається переосмислення української історії та культури. У творчості письменника, який пережив короткий період відродження української державності, є невіршені проблеми, які гальмували звільнення України від колоніальної залежності. Це насамперед наївність українського суспільства, яке не бачило свого ворога, і брак національних лідерів, які б могли повести за собою.

Усвідомлення свободи як фундаментальної цінності було в українського народу завжди. Перебуваючи в Україні перед національно-визвольною війною під проводом Богдана Хмельницького, яка закінчилася втратою Річчю Посполитою контролю над Центральною Україною, французький військовий інженер Гійом Левассер де Боплан охарактеризував українців як людей, що «надзвичайно кохаються у своїй свободі, без якої не уявляють життя: саме через це вони такі схильні до бунтів та повстань проти місцевих вельмож, як тільки відчують утиски. Тому рідко минає 7–8 років без того, щоб вони не бунтувалися і не піднімалися проти них» (1990, с. 31). Якщо хтось думає, що перша третина XVII століття, яку описує Боплан, була короточасним епізодом української історії, після якої українці вгамонилися і стали

законослухняними васалами своїх колонізаторів, то дарма: за 300 років, у першій третині ХХ століття, під час колективізації селянських земель в Україні відбулося понад 5 000 повстань (Тилішак, 2016). А після Революції Гідності на Майдані Незалежності було вивішено гасло українською й англійською мовами, що прикривало обгорілий фасад Будинку профспілок, і саме воно узагальнило найбільшу національну цінність українського суспільства: «Свобода — наша релігія!»

Іван Липа переніс історію у міф, казку. Таким чином він звільнився від конкретики історичних епох, залишивши тільки внутрішні національні проблеми, які потрібно вирішити спочатку подумки, віртуально, а вже потім втілити в реальність. При цьому він розкрив усі проблеми, до вирішення яких народ мав підготуватись. Це готовність до тривалої і запеклої боротьби за свою свободу, пошуки героя, навколо якого має об'єднатись народ, віднайдення ресурсів і спільників, що допоможуть у війні, вивчення слабких і сильних якостей свого ворога. У кожній казці письменник розглядав три національні проблеми: наявність лідера, готовність суспільства до боротьби і сценарії звільнення від колоніальної залежності. Ці проблеми він розкривав у казкових сюжетах.

У казці Івана Липи «Юрасів сад» сад уособлює країну, землю, на якій споконвіку жили предки, Батьківщину. Це образ Богом даної землі для народу, який її колись заселив і одвоював від зазіхань ворогів. У Юрася був родинний сад, який дістався хлопцеві в спадок від батька, що перед смертю «наказав йому стерегти садок, підсаджувати нові, молоді дерева замість струхлявілих, не пускати нікого з чужих людей, щоб порядкували тут, а своїх сусідів, садівників, доглядачів і всіх мешканців саду шанувати і поважати!» (2018, с. 468). У казці Юрась постає духовно незрілим хлопчиком, який не все розуміє з того, що заповів перед смертю батько. Він забув його запитати, що робити, якщо «чужі люди захочуть одняти у нього сад» (2018, с. 468). Цей сад був не лише його, а й комах, метеликів, птахів і диких звірів, які в ньому жили.

Дитяча незрілість Юрася — це сатира на незрілість українського суспільства, яке на початку ХХ століття через недалекоглядність національної еліти втратило шанс зберегти свою державу. Коли поляки і фіни, що теж вийшли зі складу Російської імперії, розуміючи серйозність загрози російського реваншу, згуртувалися навколо військових Юзефа Пілсудського і Карла Густава Маннергейма, то керівництво УНР не бачило загрози від більшовицької Росії, тож незабаром Україна опинилася під її окупацією. Нездатність національної еліти передбачити перспективи завжди закінчується однаково: втратою свободи і завоюванням країни.

У казці «Юрасів сад» кримські люди, що їхали в Туреччину, побачивши багатий сад і те, що він

не захищений, оселяються біля будинку Юрася й починають спустошувати райський куточок: «Без пуття зривають плоди і вже не тільки самі їдять, а годують ними й худобу свою» (2018, с. 470).

За кримськими людьми приходять люди польські, які бачать, що сад ще не весь спустошений, і вирішують: «Зостанемося тут і будемо жити. Сад великий, плодів нам всім вистачить» (2018, с. 470). Польські люди проганяють попередніх окупантів, кримських людей, але завдають ще більших збитків. Вони будують у саду палаци й забороняють Юрасеві лазити по деревах і топтати під ними траву, «бо там паслися їхні коні» (2018, с. 471). Так Юрась втратив сад і став наймитом загарбників.

Після польських людей сад захоплюють люди московські, які проганяють попередніх зайд і наводять свій лад, що відповідає їхнім національним традиціям — викорчуюють фруктові дерева і садять «все своє: і рябіну червону, і ягоди усіякі» (2018, с. 472).

Юрась починає шукати звільнення від непроханих гостей і згадує напучування батька, що причиною всіх нападів є Змій, сила проти якого захована під старою липою. Цією силою є закопана дідівська шабля, яка уособлює давню військову доблесть. Викопавши стару козацьку шаблю, Юрась повертає силу предків і звільняє свою землю. У казці йому допомагають сили землі: Лев, Орел, Кріт, Хмара, Вітер.

Повернення історичної пам'яті сприяє Юрасевому дорослішанню. Історична пам'ять висвітлює йому спогад про заповіт батька, а закопана в саду дідівська шабля допомагає самостійно пройти через ініціацію і стати лідером, здатним узяти на себе вирішення власних проблем.

Звільнений від завойовників сад — це архетипний український образ ідеальної національної держави, раю на землі, у якому будуть лад і гармонія між усіма верствами населення.

Образ саме такої країни зображено в казці «Лада Прекрасна». Власне Лада Прекрасна і втілює лад, гармонію, єдність, національну ідею. Це жінка, поява якої пробуджувала порядок у країні. Вона була як марево, що з'являлося там, де виникали чвари, наводила лад і відразу зникала, ніби розчинялася в повітрі. Ця жінка була уособленням єдності й національної злагоди. У казці про це сказано: «Так вона без ніяких законів вела людей до щастя, до світла і панувала над ними, як всевладна чарівниця, як вища сила» (2018, с. 435). Але цю жінку-ідею викрадає Коструб — цим іменем у слов'янській міфології називали бога весни. У пізніших трансформаціях слово «коструб» стало означати неохайну людину. Після зникнення Лади Прекрасної люди стають сварливими, між ними часто виникають конфлікти і війни. У казці Коструб жив на півночі, «за лісами та болотами». В уявленні українців північні люди — це росіяни. Така казкова алегорія є натяком на те,

що українську національну ідею зруйнувала Росія. Тож повернення Лади Прекрасної повертає в край радість і гармонію.

У «Казці про Максима» Іван Липа знову повертається до проблеми національного лідера, відтворюючи образ казкового героя, що звільнить поневолену країну від колоніального гніту. Цей герой наділений надзвичайною силою і благородством. Силу Максим одержав від урятованого ним Орла, і ця сила виявилась такою великою, що хлопець міг вхопити за роги й перекинути через тин нахабного Вола, який внадився до стайні бідного чоловіка їсти сіно його коня. А ще хлопець міг запрягатись у плуг і сам виорати поле. Маючи таку силу і лицарське серце, Максим не знав, де застосувати свої можливості. І лише бабуся, що впустила його на нічліг до своєї хати, дала йому добру пораду: «Не вештайся ти по чужих світах, не розтрачай її даремно, а йди до тих людей, між якими родився, та обороняй їх від лиходіїв, що не дозволяють їм розвивати орлині крила!» (2018, с. 409–411). І ця моральна настанова літньої жінки сприяла утворенню глибокого переконання у свідомості Максима: «З очей землі я взяв свою силу і тільки їй всю міць свого тіла й душі віддам» (2018, с. 411). У цій казці письменник показав, як народжується герой часу, відданий своїй землі й народу. Відтак у казці лідер є важливою постаттю, яку сформували національна історія і обставини.

У казці «Хапко і Давець» зображено двох братів з родини князя, що мали різний характер. Одного з них звали Хапко, і він в усіх усе відбирав, а другого звали Давець, і він усім усе віддавав. Давець потрапив у країну, у якій половина людей плакала, а половина сміялась. Отже, половина людей була весела, сита й багата, а друга — сумна, голодна й бідна. Перші були чужинцями, а другі — місцевими, яких чужинці перетворювали на рабів. Коли Давець запитав рабів, чого їм бракує, вони відповіли просто — хліба. Чарівною лопатою він добув їм хліб, а потім вони захотіли золота, і вже коли наїлись та розбагатіли, то запрагли свободи. Але на це Давець відповів: «Воля не дається: її сам бере той, кому вона потрібна» (2018, с. 386). Коли люди це зрозуміли, то вигнали зі своєї країни завойовників. Віддавши всю свою силу боротьбі за свободу, Давець помер. Але його смерть привела до чарівного перетворення і воскресіння, коли старший брат Хапко кардинально змінив свою натуру, став людяним, до нього повернулися совість і мораль. Після воскресіння Давця брати відмовились від княжої корони й передали всю владу народу.

У казці «Хапко і Давець» закладено національні уявлення про справедливу країну — демократичну, вільну, гуманну, прогресивну, про яку мріяло багато поколінь українців. Але створити таку країну можна, лише звільнившись від колоніальної залежності, а для цього, як і в інших казках Івана Липи, потрібні сильний лідер, який

віддає всі сили боротьбі за волю свого народу, і народ, що прагне свободи й готовий таку країну побудувати. Отже, для того, щоб створити ідеальну країну, сильна нація має бути готовою до боротьби за свою свободу, а щоб повести її за собою, має з'явитися зрілий і самовідданий лідер.

«Життя як казка» — це історія, у якій хлопчик Павлусь розповідає казку дівчинці Ніні. І сам твір, і історія, описана в ньому, пов'язані між собою, адже в обох ідеться про звільнення від колоніального поневолення. У першій історії син простого робітника Павлусь, що познайомився з панською дівчинкою Ніною, переповідає їй казку про царівну, яка мала теж ім'я Ніна. Одного разу цар узяв свою маленьку царівну, вони перевдяглись у простих людей і пішли царством, щоб дізнатися, як живе їхній народ. І виявили, що народ бідуює, бо платить подвійні податки: цареві і Змію. Коли цар задумав прогнати Змія, той викрав його доньку Ніну і відніс її у своє підземне царство. Так і маленька царівна Ніна, і хлопчик Павлусь стають героями казки, яка спочатку відбувається в уяві та розповіді хлопчика, а потім — у їхньому житті. В обох історіях діють казкові помічники: Грифеня і вороний жеребець, який виявився перетвореним на коня юнаком. Вступивши в боротьбу проти іноземного поневолення, Павлусь стає лідером повсталого народу. У казці «повстання, як лісова пожежа, раптово захопило цілу пригноблену націю» (2018, с. 466). Так дві історії зливаються в одну, й історія, яку розповідає хлопчик, стає його життям, а дівчинка — його царівною.

У цій казці відтворено ситуацію, за якої, щойно в країні визріває повстання, лідер приходить ніби зі снів, із мрій або з історії, розказаної хлопчиком, якого обставини роблять героєм. Адже він і є матеріалізованою волею мас, національною ідеєю.

Тему національної зради письменник відтворює в казці «Княгиня-чайка». Проблема національної зради не унікальна. В українській історії, як і в історії будь-якого іншого народу, зрадників теж вистачає. Ще в XI столітті князь Святополк, ворог Ярослава Мудрого, приводив на Русь польського князя Болеслава і кочові орди. У XIII столітті після смерті Романа Мстиславовича бояри Галицько-Волинського князівства запрошували на свої землі німецькі, польські, угорські, чеські війська. Катом свого народу був український магнат Ярема Вишневецький. Полтавський полковник Мартин Пушкар і кошовий отаман Яків Барабаш, вступивши в таємну змову з Московією, писали доноси на гетьмана Івана Виговського. Василь Кочубей та Іван Іскра писали доноси на Івана Мазепу. Іван Ніс провів московських вояків підземеллям до Батурина, і це закінчилося падінням козацької столиці й масовою різаниною українського населення військами Меншикова. І цей список зрадників можна було б довести до нашого часу (Сюндюков, 2019).

Проблема національної зради постає і в казці «Княгиня-чайка», де через бездітність княгиня зраджує своєму чоловікові й народу із сусіднім царем. Її підбиває до цього цариця сусідньої країни, прикинувшись черницею і нараївши бездітній княгині віддатися цареві й народити від нього сина. І спокушена княгиня намовляє чоловіка піти з військом проти сусідньої країни. У поході князя підступно вбивають вороги, а княгиня сама займає княжий престол і віддає свою країну завойовникам. Обурений народ не може зупинити царя сусідньої держави, за це русалка проклинає княгиню, і та стає чайкою. «І поки тут, в нашій країні, буде хоч одна покривджена людина, поти літатимеш чайкою-небогою!» — каже русалка (2018, с. 364). Із цього моменту в житті княгині починаються справжні злопригоди. В образі птаха княгиня переживає загибель своїх пташенят, яких варять у каші чумаки. А одне чаєня чумак залишає живим, приносить додому, воно розуміє людську мову і виростає разом із сином чумака. Поголос про чайку, яка розуміє людську мову, доходить до царя. І мудреці, з якими радиться цар, розповідають йому: «Ходить між народом чутка, що коли ти, царю, уперше підходив зі своїм військом сюди, до столиці, то княгиня тутешня обернулась у чайку. Коли люди говорять правду, то птах, який розуміє людську мову, це, мабуть, син княгині. Ну а коли він живий, не твердо держиться твій трон» (2018, с. 368). Цар пам'ятав, що доки живий правонаступник престолу, доти в нього не буде спокою в захопленій країні. Пошуки чайки, що розуміє людську мову, не дають бажаних результатів. І згодом у казці з'являється ще один персонаж — хлопчик, який міг уміститися на долоні, і вони разом із сином чумака стають помічниками законного князя, на якого перетворюється колишній птах. Це казка про національну зраду і кару за цю зраду. Проклята княгиня стає чайкою і вже не повертає собі людської подобу. У цій казці знову порушуються проблеми повернення історичної пам'яті й ролі національного лідера, здатного розглядіти і вчасно зупинити інтриги в найближчому оточенні, через які можна втратити державу.

Упродовж усієї української історії проблема національної зради завжди була актуальною. І в казках Івана Липи ця проблема пов'язана з ідеєю національно-визвольної боротьби.

Та, крім національної зради, на думку Івана Липи, є ще одна серйозна проблема, що заважає створенню вільної, гуманної, демократичної, розвинутої і сильної країни, — це легковажність українського суспільства. Про це розповідається в казці «Близнята». Були собі двоє братів: один поверховий і легковажний, що жив одним днем, а другий серйозний, який думав про майбутнє. Доля так розпорядилася близнюками, що перший одержав великий палац зі слугами та розвагами, яким віддавалися люди. І доки вони безжурно проводили час, не думаючи про свою безпеку,

сусідній цар забрав їхню землю. Так вони опинилися в неволі. А другий близнюк у цей час мандрував світом, вивчав, як живуть люди. Коли ж повернувся додому, то побачив поневолену країну із збожілим народом. Він зрозумів, що «поневолення мало свою причину в безжурному житті народному» (2018, с. 418). Щоб визволити свій народ із колоніального рабства, розумний близнюк з'ясував, що у світі є магичні речі й помічники, які допоможуть йому це зробити: чарівний барабан, обертанням якого можна матеріалізувати озброєних козаків; шабля, що лежить «на середині океану на білому камені» (2018, с. 419) і взявши яку, людина втрачає страх; човник із вітрилом, який допоможе допливти до білого каменя; вірні ворони, ярчуки і шурі. Прислухавшись до свого віщого сну, мудрий близнюк організував військо і звільнив свій народ від поневолення.

Відтворюючи в казках поневіряння колонізованого народу, у якого підступністю й жорстокістю відібрали землю і змусили служити завойовникам, Іван Липа досліджує характер найбільшого ворога українського народу — Росії. У казці «Брехайло та Помагайло» описано таку головну російську національну рису, як брехливість. Головний герой казки Брехайло працює в парі зі своїм одноплемінником Помагайлом. Брехайло вигадує всілякі побрехеньки, бо без брехні не може жити, брехня — невід'ємна частина його натури, джерело творчості його темної душі. Мандруючи українськими містами і селами, Брехайло випрошує в людей їжу, а потім їм бреше про те, які величезні в Москві редька, капуста, а дзвіниця московської церкви сягає Місяця. Коли ж люди кажуть, що це брехня і ведуть Брехайла до в'язниці, саме надходить Помагайло, який підтверджує, що Брехайло не бреше, бо є в Москві і велетенська редька, і капуста, і церква, дзвіниця якої досягає Місяця. І Брехайла відпускає суд, яким керують із Москви, погрожуючи місцевим людям, щоб більше ніколи не чіпали Брехайла і Помагайла. Як представники панівної нації, судді демонструють комплекс зверхності над поневоленим народом і кидають насмішковату репліку: «Ну, й ловко ж дурять наші хахлів!» (2018, с. 425)

У «Казках про волю» Іван Липа порушує проблеми лідерства, національної зради та готовності народу до боротьби за свою свободу. Він викладає віртуальні сценарії підготовки суспільства до війни за своє визволення від колоніальної залежності й відверто пише, що для цього українцям доведеться мобілізувати всю свою національну волю, готовність до тривалої виснажливої війни, до народження справжнього лідера, який поведе за собою народ, до пошуку союзників і ресурсів, вивчення сильних і слабких якостей поневолювача, створення стратегії, за допомогою якої можна перемогти свого ворога.

Покликання

- Боплан, Г. Л. де. (1990). *Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і веденням воєн*. Наукова думка.
- Гаврилук, І. (1926). *Незабутній: Пам'яті Івана Липи*. Народний стяг.
- Глиняна, Л. (2003). Алегорична проза І. Липи: параметри духовності. *Слово і час*, 9, 54–56.
- Гуцаленко, Т. (2016). Липа Іван Львович. *Енциклопедія Сучасної України*. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54707
- Липа, І. (2018). *Війна, смерть і любов*. Априорі.
- Огієнко, І. (1998). Світлій пам'яті Івана Липи. *Кур'єр Кривбасу*, 104, 124–134.
- Стамбол, І. (2017). *Іван Львович Липа в українському національному русі: лікар, письменник, тарасівець*.
- Сюндюков, І. (2019). Вічний сюжет: про зраду і зрадників в українській історії. *День*. <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/vichnyy-syuzhet-pro-zradu-i-zradnykiv-v-ukrayinskiy-istoriyi>
- Тилішчак, В. (2016). Понад 5 000 масових виступів. Як українське село чинило спротив колективізації. *Історична правда*. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/11/23/149335>
- Шестель, О. (2009). *Художнє зображення національного характеру у творчості Івана Липи* (Автореф. дис. ... канд. філол. наук, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара).

References (translated and transliterated)

- Boplan, G. L. de. (1990). *Opys Ukrainy, kilkokh provintsii Korolivstva Polskoho, shcho tiahnusia vid kordoniv Moskovii do hranits Transylvanii, razom z yikhnyimi zvychaiamy, sposobom zhyttia i vedenniam voien*. Naukova dumka.
- Havryliuk, I. (1926). *Nezabutnyi: Pamiaty Ivana Lypy*. Narodnyi stiah.
- Hlyniana, L. (2003). Alehorychna proza I. Lypy: parametry dukhovnosti. *Word and Time*, 9, 54–56.
- Hutsalenko, T. (2016). Lypa Ivan Lvovych. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54707
- Lypa, I. (2018). *Viina, smert i liubov*. Apriori.
- Ohienko, I. (1998). Svitlii pamiaty Ivana Lypy. *Kurier Kryvbasu*, 104, 124–134.
- Shestel, O. (2009). *Khudozhnie zobrazhennia natsionalnoho kharakteru u tvorchosti Ivana Lypy* (Thesis abstract candidate of philological sciences. Oles Honchar Dnipropetrovsk National University).
- Siundiukov, I. (2019). Vichnyi suzhet: pro zradu i zradnykiv v ukrainskii istorii. *Den*. <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/vichnyy-syuzhet-pro-zradu-i-zradnykiv-v-ukrayinskiy-istoriyi>
- Stambol, I. (2017). *Ivan Lvovych Lypa v ukrainskomu natsionalnomu rusi: likar, pysmennyk, tarasivets*.
- Tylishchak, V. (2016). Ponad 5 000 masovykh vystupiv. Yak ukrainske selo chynilo sprotyv kolektyvizatsii. *Istorychna pravda*. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/11/23/149335>

Volodymyr Danylenko

Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

THE PROBLEMS OF THE LEADER, NATIONAL TREASON AND THE READINESS OF THE PEOPLE TO FIGHT FOR THEIR FREEDOM IN THE FAIRY-TALES BY IVAN LYPA

The relevance of the study is due to the interest in Ivan Lypa's work, which was awakened by the turbulent dynamics of the national processes of Ukrainian society, the rethinking of Ukrainian history and culture. Despite the intensification of research into the writer's work, fairy-tale creativity remained within the margins of attention. However, they are of research interest in the context of the problem of ideology in fairy-tale texts, which is considered in the article through the prism of post-colonial studies. The subject of this study is the anti-colonial elements of the "Tales of Freedom" poetics by Ivan Lypa. The methodology of analysis is based on the theoretical foundations of post-colonial criticism, in particular on the ideas of E. Said, G. C. Spivak, E. M. Thompson, S. Pavlychko, M. Ryabchuk, T. Gundorova, Y. Polishchuk, O. Yurchuk, whose ideas help to consider Ivan Lypa's "Tales of Freedom" as a bank of post-colonial technologies for occupied Ukraine. The purpose of this study is to deconstruct imperial narratives in I. Lypa's philosophical tales and to identify the technologies and practices for liberating Ukraine from colonial dependence.

As a result of the analysis, it was concluded that by distancing himself from specific historical eras, the writer transfers the problems of Ukrainian society into a fairy-tale space. This helps him look at Ukrainian prospects completely removed from time but rather from the viewpoint of eternity. In a fairy-tale space, the author solves the long-standing historical problems of Ukraine associated with the loss of independence: the lack of strong leaders, national treason, the unwillingness of the people to fight, the demoralization of society, the disbelief in one's own strength, education on a false history imposed by the metropolis. Consideration of fairy tales from the point of view of post-colonialism allows us to find veiled allegories and hidden intentions in the author's work, in which the writer shows how Ukraine should free itself from colonial dependence. An important factor in this, according to Ivan Lypa, is the return of historical memory. The perspective of the study is the post-colonial analysis of Ivan Lypa's work as an ideological and artistic integrity.

Keywords: colonialism; post-colonial criticism; metropolis; colony; colonial dependence; myth; allegory; fairy tale; interpretation; national treason; leader; peripheral phenomenon of literature.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2022